

על פי תיאודור ו' אדורנו, חרושת התרבות היא אחד הגורמים המרכזיים לתודעה הכוזבת, כאשר המנגנון האסקפיסטי מעצב אותה. לדבריו, כל מוצרי התרבות כולל החומר התקשורתי שמועברים לנו, גורמים לנו לבריחה מהמציאות ועל ידי זה לפורקן, לכן אנחנו לא מרגישים צורך לעשות שינוי או מהפכה בחיים שלנו. האמנות עצמה, היא מרד ומהווה סיכוי למהפכה. התערוכה מבקשת לבדוק את התופעה של "להיות כאן ולהרגיש שם", הוויה ישראלית המציעה סוג של בריחה מהפרובינציאליות המקומית, מפלט מהקושי הקיומי הכרוך בחיים ב'ארץ אוכלת יושביה' ובחירה במרחב תרבותי אחר ומאתגר. התערוכה בוחנת את פשר פנייתם של אמנים, הפועלים בישראל לעיסוק ב"אלטרנטיבה" למציאות המקומית, תוך שימת דגש על מקורות ההשפעה התרבותית של בחירה זו, ומהות הזיקה למקום הזר ביצירתם ולחוויות הסובייקטיביות שלהם ממקום זה. המושג "אסקיפ" הינו דו משמעי, מחד, מציע בריחה ממצבים מלחיצים ולא נעימים במציאות היומיומית. מאידך, בריחה מההיצע האינסופי של האינטרנט, אשר שיטוט בו מהווה גם סוג של שכרון חושים טכנולוגי המסמן ערגה אל הבלתי מושג וקיצורי דרך, לכאורה, אל מחוזות רחוקים: מעין, סיפוק מידי כחלופה למרחק הגיאוגרפי. חלק מן האמנים עוסקים באסקפיזם כחלק מהביוגרפיה שלהם, כמקום הולדתם או של הוריהם, יש שבורחים פנימה או אל המטפורי, אחרים יוצרים כאן ועכשיו עם קריצה לגלובלי ולניחוח לא ישראלי.

בספרו של הרוקי מורקמי "קפקא על החוף" משיקים זה לזה שני סיפורי מסע שונים. באחד, נקלע הגיבור קפקא טמורה, נער, הבורח מבית אביו אל תוך יער סבוך וחסר סיכוי למילוט. הדרך שהוא עושה רגשית מאוד ונעה בין ייאוש לדבקות במטרה, ומשמשת מפה במסע של הגיבור לגילוי עצמי. השני הוא של נאקאטה, זקן פגוע מוח, החי בעולם פנטסטי ומאפשר לנער להשלים את מסעו ואת התבגרותו. ברישום של **אורית חופשי** נפגשים הטבע וכוחות ההרס שלו, האדם ומותו, כמסע התגלות עצמי, אשר עקבותיו משתקפים כצללית שנמוגה במרחק. הטבע ברישום מסתמן ככלא אנושי, מגדר את הספק בייצוג כלשהו לנוכחות של אדם. נוף רפאים, יער ללא כניסה או יציאה, העצים כשריטות על הנייר, פורצים מהקרביים של האדמה. המסע של חופשי נע מן העבר אל הלא נודע, כמלכודת במבוך ארוך ואינסופי. אמנם קיימת עדות לנוכחות אדם, אך הטבע שניחן בידע אנושי משבש את התפיסה שלנו ביחס לקיומו.

אריק מירנדה שואב את נושאי יצירתו מההסתובבות בתל אביב, במקומות שונים וכן מתוך שיטוט רב באינטרנט וברשת בסטודיו שלו. הפער בין מקורות ההשראה לבין המעשה האמנותי גדול. הרישום המינורי מבליח מתוך הנייר בתמצות ובאנושיות הדקיקה שלו. העולם אצל מירנדה מתחיל בנקודה והדרך ממשיכה בקו, כאשר החיבור בניהם פורץ כמו נימי דם היוצרים מתח בין יש לאין. הצמצום בחומר דווקא מציף רגשות פיוטיים אל תוך הנייר, בו כל צופה ימצא את סימני הדרך שלו. הדימויים תלושים או מרחפים על הנייר הלבן כמעין נוף יפני שברירי, הממזג הפשטה וחוכמת זן ומה שאנו רואים זה עקבות ולא הדבר עצמו.

הריחוף בתצלום של **ליטל דותן ואיל פרי** הוא תופעה מעניינת בפני עצמה. מצב מנותק של תודעה ואי רצון או יכולת להשתייך. שם העבודה לקוח משיר של דליה רביקוביץ שנכתב לאחר מלחמת לבנון ונחשב לסימן דרך בביקורת על המלחמה. התצלום מראה את הרחיפה מתחת עץ מדברי במקום שמרגיש כמו 'שום מקום', או 'שום זמן', מרחב שבו ההווה חדל להיות הווה, המחשבות משתחררות מכבליהן, התודעה מתעלה מעל המגבלות (של הגוף), כוחות רדומים והרמוניה פנימית עמוקה. קארל יונג אמר: "הראייה שלך מצטללת, רק כשאתה יכול להתבונן אל תוך ליבך". הריחוף של דותן ממוקד בהתנתקות מהשמיים

והאדמה. התכנסות פנימה, שואפת למקום ממנו באה היצירה. הבריחה אל העצמי היא בחירה במקום מזוקק ששואף להכניס את המודע הטוב ביותר.

מקומו של היחיד לא נפקד מעבודתה של **אורלי מיברג**. דמות אישה בתוך נוף, ספק אסקפיסטי ספק אפוקליפטי בתוך מרחב מאיים, מעיק בגודלו ובדרותו, לא מקומי ומאוד חידתי צועדת אל תוך עולם מסתורי, מקום רחוק ואחר, שחור ובלתי ידוע. שכבות מרובדות של צבעי שמן קודרים יוצרים חלל מחניק אך מסקרן, של יחיד מול הטבע כדוגמת עבודותיו של פרידריך ("הנזיר מול הים"), אלא שאין שום דבר רומנטי בים הזה של מיברג ובאישה המפלסת דרכה בים, אלא צד שברירי של קיום, יחיד מול יקום ואם יסיט הצופה לרגע את עינו, תיבלע הדמות אל תוך סערת נפש ותיעלם. גודלה הפיזי של העבודה מעצימה את הרובד האקספרסיבי ויוצרת הרהור על מהות הקיום האנושי ועל אלטרנטיבה לחיים אחרים.

הינדה וייס מרגישה מאוד נוח במים, שלווה, הגנה, זיקה למקום ראשוני כמו הרחם, כזה שמאפשר התנתקות והתנתקות מהעולם. התחושה הטהורה הזו מתבטאת בקווים המקבילים שנוצרים בין הצל, הכסא, הגוף וקו האופק. הוויה זו מציעה סוג של בריחה ובדידות שקיימת בחופשה: חוסר מסגרת וים עם קו אופק אינסופי. יש משהו מתעתע בתצלום ומעורר תהייה: מחד, רפיון מוחלט של הגוף, מאידך הוא מחדד את השיפוט שלנו על הערכים האסתטיים שיש למצבים אשר בדרך כלל אין אנו מייחסים להם חשיבות.

איזו אפשרות מציעה העזיבה אל הים? מה מביא את האמן לחפש אלטרנטיבה לכאן? זו שאלה שעולה גם ביום העזיבה, וידאו של **דוּתן ופרי** שצולם במעבר ביום הזיכרון. הוידאו מתחיל בצפירה. דוּתן לובשת בית על גופה, ולידה קשור כלב, שומר הבית. בתום הצפירה הולכת בין הבתים בשכונת נווה צדק בתל אביב ונעה לכיוון הים. הפילוסוף ניטשה סרב לראות זהות בין האדם הפרטי החופשי לבין הכלל החברתי המשעבד אותו ואת פתרונו הציע בתודעת התנכרות ובהתכנסות של האינדיבידואלי בתוך עצמו, כדי למצוא את ממשותו האמיתית. מסע הפרידה של דוּתן שסופו הוא היעלמות במים, התנתקות מן המציאות ומהמרחב הציבורי, מעמידה בסימן שאלה את מחיר החופש וחוקרת את הפוטנציאל של יצירת האמנות.

בן בז'רנו משתמש בבית כמקור לפיקציה. שמחה מתפרצת מן הציור מכל עבר, צבעים ומטוסים החגים סביב כריטואל מאגי. המקום נראה כמו וילה באטליה, (שם) אך ההרים מזכירים את מצדה (כאן). המבט של בז'רנו דואה לעולם באופטימיות כובשת, לוכד רצועה פנטסטית של מקום או שום מקום, מרוקן מאינטימיות או זיכרון, מבלי להילכד בסכנה של אובדן אידיאולוגיה וערכים.

שם העבודה "**הנאה היא לא הראשונה במעלה**" של **אלה אמיתי סדובסקי** לקוח מתוך מסה של אפלטון, טקסט העוסק במתח שבין הבר חלוף לבין הנצחי כחלק מדיון על ההנאה והידע. סדובסקי יוצרת עולמות בתוך עולמות, פנים וחוץ, פנטסטי ומציאותי, ומשתמשת בתעלולים ויזואליים המזכירים ציירי רנסנס שלכדו את הצופה בתחבולות אופטיות שונות. האשליה היא אופציה, על כן הדמות שבויה בהרהור בין העולמות, ונמצאת במצב חולמני. העין של הצופה משוטטת בין המקטעים השונים בציור הגדושים בדגמים החוזרים על עצמם ומסרבת להתמקד בקטע מסוים. הבריחה לתוך החלל החידתי היא ניסיון נוסף לברוח מתוך המציאות המקומית לתוך עולם מסתורי רחוק.

מסע מפוכח יוזמת **טל שושן** שהחלה את שיטוטיה ברחבי הארץ והמשיכה ברחבי העולם. בספר "זן ואמנות אחזקת האופנוע" מתאר רוברט מ. פירסינג, אודיסאה של אב ובנו, מסע של גילוי עצמי בחיפוש האדם אחר זהותו. המחבר בוחר בשני מרכיבים – זן ואופנוע. שושן מפרקת סימנים המסמלים את המסע שלה ע"י הפקעה של החומר מהאובייקט שלו. המיצב התלוי עשוי מפנימיות של אופניים התפורות יחד ומסמלות את התנועה ואת חיבור החלקים של המסע. האובייקט השחור הוא נקודת ציון של זמן. בעבודה **המשוטטת** מזמינה שושן את

הצופה להכרות עם שפת הסימנים שלה באמצעות תנועות ידיים. היציאה מהפרובינציאליות הישראלית לעולם היא המשך ביוגרפי של מסלול חייה בתור ילדה, שהכתיב את היותה בדרכים בעקבות עבודתו של אביה. טל בוחנת במסעותיה את המצב התהליכי של עבודת האמנות המשתנה לצד תרבויות שונות.

ההתרחקות מהנופים הישראליים למרחבים חלופיים של חלום או אשליה משתקפת כערוץ הדברות באמנות הישראלית העכשווית. בתצלום של **יהושע בורקובסקי** אין מפתח לזיהוי המקום המצולם, צמרות העצים הן צלליות ולא הדבר עצמו. צילום אנמורפוזי היה שכיח במאות שבע עשרה שמונה עשרה ונחשב כפלא אמנותי. בצילום של בורקובסקי מוטלת על הצופה האפשרות לעצב את המציאות כפי שיחפוץ. דימויים אלה של יערות תובעים מן הצופה להיות נוכח ולשאול שאלות בדבר עקרון הראייה מול הספק ואי הוודאות של הדימוי הצילומי.

לפי סיפורים יפנים מסורתיים השועלים מכשפים בלילה. בציור של **אתי יעקובי** עומדת נערה ליד אגם בלילה שקט, היא כפופה לסלע מתוך כוונה להקריבה למפלצת. מיתוס אנדרומדה לקוח מתוך המיתולוגיה היוונית ולפיו, המלכה האתיופית קסיופאה התפארה ביופיה בפני פוסידון וכתגובה שלח מפלצת איומה כדי להעניש את בני האדם. למלכה נודע שהדרך היחידה שבה יוכלו להיפטר מהמפלצת ולהציל את עמם היא מתן בתם אנדרומדה לטרף. יעקובי יוצרת ארכיטיפ של אישה פראית בסביבה מכושפת, לילה רוחס מסתורין ושאר תרחישים אפלים. יש בעבודתה זיקה והיקסמות מהנרטיב ומאמנות הרקוקו עצמה. באמצעות ג'סטות ציוריות, היא נותנת ביטוי לאותו מקום יצרי ופולחני הנובע מעולמן הפנימי של נשים. יעקובי כמו משקיפה פנימית, מעין יידעונית, מזמינה את הצופה לתוך סקאלת צבעים מאגית, אל עולם אינסטינקטיבי ואחר.

מרחב היצירה הבדוי שמייצרת **לילך בר עמי** הוא למעשה המניע והדחף לפעולת גזירת הספרים וריקון תוכנם. בר עמי שעסקה ביום לפרנסתה בהוצאת ספרים הפכה את הלילות לפעולת ריקון של מה שמילא היום. מידי לילה גזרה ורוקנה את אותם ספרי העשרה ואנציקלופדיות שהיו שנים רבות מאגר הידע המוכר והלגיטימי בכל בית. בעצם פעולת הריקון מפקיעה האמנית את חשיבות קיומם בעידן הדיגיטלי, בו כל לחיצה על גוגל מציפה את הגולש במאגרי מידע ותמונות להמחשתו. המוטיב שמוביל את בר עמי, הוא 'שומר היערות', (אלתר אגו של האמנית) יושב על המגדל ביער ושומר עליו מפני חזירים, שלא יכרסמו את שורשי העצים. את הדימויים שרוקן מספרי האנציקלופדיה הוא מעביר ל"אמנית" ומהם היא יוצרת עולמות חדשים: עולמות בהם נמוגים גבולות הזמן והמרחב. החוויה האסקפיסטית של האמנית נעה בין עולמות אבסורדים ומנוגדים: מחד, שומר על היערות ומצד שני משמיד את תכולת הספרים, אשר למען יצירתם נהרסו אין-ספור יערות. דחיסות הספרים, אי הסדר, יוצרים תחושה אפלה והווייה מטרידה המרחיקה כל ניסיון לדפדף בספרים.

עולם הילדים והמבוגרים מתמזג בעבודתו של **דביר כהן קידר**. הדמות, כבולה בגוף נערי אך מבטה תבוני כשל מבוגר. מחד, משהו מורבידי בהבעתה, מאידך, נוסכת הדמות לובן טהור ותמים. בשנות השישים והשבעים כבר הופיעו חי-זרים טובים, גיבורים שהאנושות אמורה ללמוד מהם. המבט של הדמות בציור של כהן קידר משקף אבטיפוס של אנטי גיבור, אך למרות חזותו ה"לא אנושית" הוא חביב ואנושי ובשל כך נעשה גיבורם של רבים, לא רק ילדים.

עבודת הוידאו של **קרן רוסו** מביאה את הצופה להתעמת עם חרדה ואלימות, באמצעות סדרת חפצים היוצרים נוף בית חלופי. יאנטש מצא במחקרו כי, תנאי מהותי להתהוותה של ההרגשה "המאוימת" הוא אי הביטחון האינטלקטואלי, או כל מה שאדם אינו מתמצא בו, לדוגמא: דוממים מונפשים. תחושה מטרידה נוצרת בשיטוט בין חללי הבית השונים ההופכים "בית בובות" לזירת רצח עם סימני דם, צלליות מאיימות, ניהיליזם, זוהמה וכל מה שהעין רוצה לברוח לחלל יותר מוכר ופחות מאיים. הצופה הופך שותף לדבר עבירה

כאשר הקו בין הפיקציה לאמת מטושטש.

יובל יאירי מנסה להפוך את המצלמה מכלי מציני, לכלי התבוננות. הבית שבתמונה היה שייך לשיח כפר מלחה בירושלים וכיום גרים בו אנשים שלווים שקוראים עיתון הארץ בבוקר ושותים קפה ורוגאלאך. אלא שיאירי מגלה רובד תרבותי עמוק ע"י המעבר מפנים הבית לחוצה לו. מבעד לשמשת החלון ניבט מסגד של הכפר המדהד אל פנים הבית וממזג עולם ישן עם חדש, עבר עם הווה. יאירי מציע הפוגה ממציאות יומיומית סבוכה והפלגה למקום אחר דרך חלון זכוכית היוצר חלל בו הזיכרון וסוד ההיקסמות שבו, מהווים מסלול בריחה לכל מקום שנרצה.

מושבת ירח היא יישוב של בני אדם המתקיים על הירח, אשר בשל קרבתו הופך למועמד טוב להקמת מושבה מאוישת, אך בשלב זה מדובר בחזון טכנולוגי שטרם מומש. הוידאו של **אוהד מרומי** סוחף להטרוטופיות מוזרות, מבנים ארכיטקטוניים אקראיים או קבועים, ממשיים או מופשטים ובו דמויות שזהותן לא ברורה. מרומי יצר מעין מושבת חלל מבודדת מאדם. למרות סימנים של מים המרמזים על קיום תנאי חיים, הניכור והבדידות שמקרינות הדמויות מעוררות ספק ביחס לצורת חיים מאוישת כזו. נשאלת השאלה, בעידן בו מצוקת המגורים בשיאה וגם הדאגה מפני יכולת ההישרדות של בני האדם על כדור הארץ, האם פתרון כזה עדיין נראה רחוק מתמיד?

מרכיב הזהות הוא מושא להתנתקות מאופני ייצוג מוכרים בעבודותיה של **קרין מנדלוביץ**. הזוג שמתנשק בפומבי, החייל שמוטל בכיכר, מצבים בהם נשללת מצד הצופה האפשרות לזהות יציבה ומוגדרת. הבריחה מהעצמי, הבידול מהסביבה הופך בעבודותיה לנושא מרכזי. בעידן בו השיתוף ברשת הוא מאניה מטוקבקת, ניתן לאבד ברגע את הזכות לאנונימיות, ע"י עקבות שמשאיר כל גולש ברשת או בזירות אחרות. האלמוניות של הדמויות מעלה שאלה לגבי הרובד המוטמע בהרגלי הצפייה שלנו ותהליך ההתפוררות בהבחנות היסודיות, בין אנונימי לבין ידוע, בין אותנטי ולא אותנטי, באמנות ובמדיה הדיגיטלית בפרט.

למילה הגרמנית museal (מוזיאלי) מתלווה נימה לא נעימה. היא מתארת חפצים שאין להם כבר זיקה של ממש לצופה, ולמעשה מצויים בתהליך של גוויעה. הם חבים את שימורם לשיקולים היסטוריים יותר מאשר לצרכי ההווה. ע"פ תיאודור ו' אדורנו, מוזיאון ומוזיאולאום קשורים זה בזה יותר מאשר קשר פונטי גרידא. מוזיאונים הם קברי משפחה ליצירות אמנות. באמצעות ההיבט הגרוטסקי שלה בוחנת **זויה צ'רקסקי** את הדינמיקה בין הצורה של המוזיאון, לתוכן ולייצוגים שונים בו. זויה שופכת בעבודתה ביקורת על השמרנות התרבותית מוסרנית ומערערת על דרכי התצוגה במוזיאון. שריד ארכיאולוגי, ועוד כמה עבודות מתולדות האמנות תלויים על הקירות באופן ארכאי ומיושן, כאשר עליהם שומרים בקפדנות שאין כמוה השומרות הרוסיות הידועות בנוקשותן, בנאמנות חסרת הפשרות שלהן למשימה ועוד שומר אתיופי, אורבות לכל מבקר שיעיז להעיר את יצירות המופת שהן זוכרות ומוקירות מתנומת הקדושה שלהן. צ'רקסקי שנולדה באוקראינה וספגה אמנות כבר מגיל 10, יורה חיצונית ביקורת כנגד ממסדיות וסטריאוטיפיות: מרינה, אולגה ושלמה הם שומרי הגיזרה האולטימטיביים שלא איבדו את אמונתם בנצחיותן של יצירות המופת. הבחירה של צ'רקסקי במוזיאון היא בריחה ממנו, בעידן הוירטואלי שכל לחיצה על עכבר לוקחת אותך לסיור פלוס הדרכה והכניסה חופשית, ואם מאסת, תלחץ אסקיפ.

משתתפים: בן בז'רנו, יהושע בורקובסקי, בית הזכוכית: ליטל דותן ואיל פרי, לילך בר עמי, הינדה וייס, אורית חופשי, יובל יאירי, אתי יעקובי, אורלי מיברג, דביר כהן קידר, אריק מירנדה, קרין מנדלוביץ, אוהד מרומי, אלה אמיתי סדובסקי, זויה צ'רקסקי, טל שושן, קרן רוט

אוצרת: **ניצה פרי**

* התערוכה מלווה בקטלוג

בית האמנים ע"ש זריצקי, אלחריזי 9, תל אביב, טל : 03-5246685